

กรมควบคุมโรค
DEPARTMENT OF DISEASE CONTROL

แมลง ที่มีความสำคัญ ทางการแพทย์ และสาธารณสุข

จัดทำโดย
กลุ่มกีฏวิทยาและควบคุมแมลงนำโรค
กองโรคติดต่อนำโดยแมลง

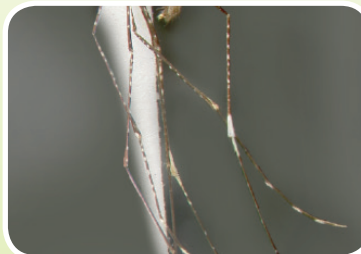
ยุงก้นปล่องชนิดไทรัส (*Anopheles dirus* complex)

ลักษณะ

ยุงก้นปล่องชนิดไทรัส (*Anopheles dirus* complex) เป็นชนิดที่มีความซับซ้อน มีลักษณะทั่วไป คือ ยุงตัวเต็มวัยจะมีระยะคืบปากยาวไล่เลี่ยกับความยาวปาก เมื่อเกาะพักจะยกกันขึ้นทำมุมประมาณ 30-60 องศากับพื้นราบ ยุงกลุ่มนี้มีลักษณะเด่น คือ ขามีกระขาว ขาคู่หลังบริเวณข้อต่อระหว่างทibia และทาร์ซัส (tibia-tarsus) มีแถบขาวกว้าง เห็นได้ชัดเจน

แหล่งที่พบ

ยุงก้นปล่องชนิดไทรัส พบได้ทั่วไปในพื้นที่ป่าเขา สวนยาง สวนผลไม้ที่ติดกับป่า ชอบวางไข่ในแอ่งน้ำขังในป่า แอ่งดิน แอ่งหิน แอ่งน้ำซึม น้ำซับ รอยเท้าสัตว์ หลุมพลอย โพรงไม้ ตอไม้ไผ่ แอ่งน้ำขังตามลำห้วย ออกหากินในเวลากลางคืนถึงใกล้รุ่ง พบมากในช่วงดึก ส่วนใหญ่มีนิสัยชอบกัดคนมากกว่าสัตว์

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ยุงชนิดนี้เป็นพาหะหลักในการนำโรคไข้มาลาเรียในประเทศไทย มีประสิทธิภาพสูงในการแพร่เชื้อไข้มาลาเรียมาสู่คน ซึ่งเป็นโรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อโปรโตซัวในกลุ่มพลาสโมเดียม (*Plasmodium* spp.) ติดต่อกันได้โดยถูกยุงก้นปล่องตัวเมียที่มีเชื้อกัด อาการเริ่มแรกของโรคจะคล้ายไข้หวัดแต่ไม่มีน้ำมูก จากนั้นจะมีอาการจับไข้เป็นเวลาแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะหนาว จะหนาวสั่นประมาณ 15-60 นาที และเข้าสู่ระยะร้อน อุณหภูมิร่างกายจะสูงถึง 39-40 °C อาจมีอาการกระสับกระส่าย ไม่มีสติ หลังจากนั้นจะเป็นระยะเหงื่อออก อุณหภูมิลดลงอย่างรวดเร็ว ความดันปกติ แล้วจะจับไข้อีกตามวงจรเดิม อาจมีอาการรุนแรง เกิดภาวะแทรกซ้อน และเสียชีวิตได้ หากไม่ได้รับการรักษาทันเวลาอย่างเหมาะสม

การป้องกันและควบคุม

- สวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิด นอนในมุ้งลวด มุ้งธรรมดา หรือมุ้งชุบสารเคมี
- ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง
- ในพื้นที่ที่มีการแพร่เชื้อมาลาเรีย ควรใช้การพ่นสารเคมีชนิดมีฤทธิ์ตกค้าง (IRS) เพื่อควบคุมยุงตัวเต็มวัย

ที่มา :
- กองโรคติดต่อภายในโดยแมลง, แนวทางการปฏิบัติงานกำจัดโรคไข้มาลาเรีย สำหรับบุคลากรทางแพทย์และสาธารณสุขประเทศไทย, กรุงเทพฯ: อักษรกราฟฟิคแอนดดีไซน์; 2562.
- Scientists Against Malaria. ANOPHELES DIRUS. [Internet]. 2022 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <http://scientistsagainstmalaria.net/vector/anopheles-dirus>.
- Walter Reed Biosystematics Unit (WRBU). *Anopheles dirus* Peyton & Harrison, 1979 [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://wrbu.si.edu/index.php/vectorspecies/mosquitoes/dirus>.

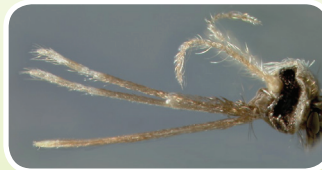
ยุงก้นปล่องชนิดมินิมัส (*Anopheles minimus* complex)

ลักษณะ

ยุงก้นปล่องชนิดมินิมัส (*Anopheles minimus* complex) เป็นชนิดที่มีความซับซ้อน มีลักษณะทั่วไป คือ ยุงตัวเต็มวัยจะมีระยะปีกยาวไล่เลี่ยกับความยาวปาก เมื่อเกาะพักจะยกกันขึ้นทำมุมประมาณ 30-60 องศา กับพื้นราบ ลักษณะเด่นของยุงกลุ่มนี้ คือ ขาคู่หลังเป็นสีดำ ข้อต่อแต่ละปล้องอาจมีสีจางแคบๆ ระยะปีกปาก มีแถบขาว 3 แห่ง แถบดำที่อยู่ปลายจะเท่ากับหรือสั้นกว่าแถบขาวที่อยู่ปลาย ปากมีสีดำ

แหล่งที่พบ

ยุงก้นปล่องชนิดมินิมัส พบได้ทั่วไปทุกภาคของประเทศไทย ในพื้นที่ป่าเขาและบริเวณชายป่า สวนยาง ขอบทางไร่ในลำห้วย หรือลำธารน้ำไหลเอื่อยๆ มีพืชน้ำคลุมตามขอบลำธารและมีแสงแดดส่องถึง แอ่งน้ำขังน้ำขี้ม แอ่งน้ำขังตามลำน้ำ บ่อดินขุด บางครั้งพบในทุ่งนา ออกหากินในเวลากลางคืนถึงใกล้รุ่ง มีนิสัยชอบกัดทั้งคนและสัตว์

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ยุงชนิดนี้เป็นพาหะหลักในการนำโรคไข้มาลาเรียในประเทศไทย เช่นเดียวกับยุงก้นปล่องชนิดไทรรัส (*Anopheles dirus* complex) และยุงก้นปล่องชนิดแมคคูลาตัส (*Anopheles maculatus* group) ซึ่งเกิดจากเชื้อโปรโตซัวในกลุ่มพลาสโมเดียม (*Plasmodium* spp.) โรคนี้สามารถติดต่อกันได้โดยถูกยุงก้นปล่องตัวเมียที่มีเชื้อกัด ระยะฟักตัวของโรคตั้งแต่ถูกยุงที่มีเชื้อกัดจนเริ่มมีอาการ โดยทั่วไปประมาณ 10-14 วัน แตกต่างกันไป ตามชนิดของเชื้อมาลาเรีย และภูมิคุ้มกันของแต่ละบุคคล

การป้องกันและควบคุม

- สวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิด นอนในมุ้งลวด มุ้งธรรมดา หรือมุ้งชุบสารเคมี
- ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง
- ในพื้นที่ที่มีการแพร่เชื้อมาลาเรีย ควรใช้การพ่นสารเคมีชนิดมีฤทธิ์ตกค้าง (IRS) เพื่อควบคุมยุงตัวเต็มวัย

ที่มา :

- กองโรคติดต่อภายในโดยแมลง. แนวทางการปฏิบัติงานกำจัดโรคไข้มาลาเรีย สำหรับบุคลากรทางแพทย์และสาธารณสุขประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อักษรกราฟฟิคแอนนเคชั่น; 2562.
- Malaria atlas Project. ANOPHELES (CELLIA) MINIMUS SPECIES COMPLEX [Internet]. 2022 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://malariaatlas.org/bionomics/anopheles-minimus/>
- Walter Reed Biosystematics Unit (WRBU). *Anopheles minimus* Theobald, 1901 [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://wrbu.si.edu/vectorspecies/mosquitoes/minimus>.

ยุงก้นปล่องชนิดแมคคูลาตัส (*Anopheles maculatus* group)

ลักษณะ

ยุงก้นปล่องชนิดแมคคูลาตัส (*Anopheles maculatus* group) มีลักษณะทั่วไป คือ ยุงตัวเต็มวัยจะมีระยะปากยาวไล่เลี่ยกับความยาวปาก เมื่อเกาะพักจะยกกันขึ้นทำมุมประมาณ 30-60 องศาขึ้นราบ ลักษณะเด่นของยุงกลุ่มนี้ คือ ขามีกระขาว ปลายขาคู่หลังกลายเป็นปล่องขาวสลับดำ ปล่องสุดท้ายของปลายขาหลังมีสีขาว ระยะปากมีแถบขาวกว้าง 2 แถบ แถบ 1 แถบ ปากมีสีดำ

แหล่งที่พบ

ยุงก้นปล่องชนิดแมคคูลาตัส พบได้ทั่วไปทุกภาคของประเทศไทย ในพื้นที่ป่าเขา ชายป่า สวนยาง ซอบวางไข่ในลำธารน้ำไหลเอื่อยๆ มีแสงแดดส่องถึง มีพืชน้ำคลุมตามขอบลำธาร แอ่งหิน แอ่งทรายในลำธาร แอ่งน้ำขังบนดิน แอ่งน้ำซับ น้ำซึม หนองบึง ทุ่งนา ออกหากินในเวลากลางคืนถึงใกล้รุ่งพบมากในช่วงหัวค่ำ มีนิสัยชอบกัดสัตว์มากกว่ากัดคน ออกหากินนอกบ้านมากกว่าในบ้าน

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ยุงชนิดนี้เป็นพาหะหลักในการนำโรคไข้มาลาเรียได้เช่นเดียวกับยุงก้นปล่องชนิดไทรรัส (*Anopheles dirus* complex) และยุงชนิดมินิมัส (*Anopheles minimus* complex) ซึ่งเกิดจากเชื้อโปรโตซัวในกลุ่มพลาสโมเดียม (*Plasmodium* spp.) ติดต่อกันได้โดยถูกยุงก้นปล่องตัวเมียที่มีเชื้อกัด ระยะพักตัวของโรคตั้งแต่ถูกยุงที่มีเชื้อกัดจนเริ่มมีอาการ โดยทั่วไปประมาณ 10-14 วัน แตกต่างกันไปตามชนิดของเชื้อมาลาเรีย และภูมิคุ้มกันของแต่ละบุคคล

การป้องกันและควบคุม

- สวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิด นอนในมุ้งลวด มุ้งธรรมชาติ หรือมุ้งชุบสารเคมี
- ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง
- ในพื้นที่ที่มีการแพร่เชื้อมาลาเรีย ควรใช้การพ่นสารเคมีชนิดมีฤทธิ์ตกค้าง (IRS) เพื่อควบคุมยุงตัวเต็มวัย

ที่มา :

- กองโรคติดต่อภายในโดยแสง. แนวทางการปฏิบัติงานกำจัดโรคไข้มาลาเรีย สำหรับบุคลากรทางแพทย์และสาธารณสุขประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อักษรกราฟฟิคแอนนเคชั่น; 2562.
- Food and Environmental Hygiene Department. *Anopheles maculatus* [Internet]. 2018 [cited 2022 Mar 8]; Available from: https://www.fehd.gov.hk/tc_chi/pestcontrol/photo_page2/Culicidae/Anopheles%20maculatus.html.
- Walter Reed Biosystematics Unit (WRBU). *Anopheles maculatus* Theobald, 1901 [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://wrbu.si.edu/vectorspecies/mosquitoes/maculatus>.

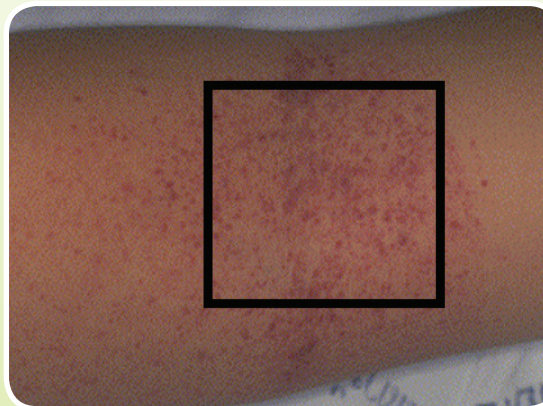
ยุงลายบ้าน (*Aedes aegypti*)

ลักษณะ

ยุงลายบ้าน (*Aedes aegypti*) มีลักษณะโดยทั่วไปเป็นยุงขนาดเล็ก มีสีน้ำตาลหรือดำ ลำตัวและขามีลายสีดำสลับขาว แต่มีลักษณะที่เห็นได้ชัดเจนต่างจากยุงชนิดอื่นคือ บนสันหลังอกมีเกล็ดสีขาวเรียงตัวเป็นรูปร่างคล้ายเคียว 1 คู่

แหล่งที่พบ

ยุงลายบ้านชอบอาศัยอยู่ในบ้านหรือบริเวณรอบๆ บ้าน มีแหล่งเพาะพันธุ์ตามแหล่งน้ำใสในภาชนะขังน้ำในบ้านเรือน ได้แก่ ตุ่มน้ำ อ่างน้ำ บ่อซีเมนต์ รางรถยนต์ แจกัน เป็นต้น มีนิสัยชอบออกหากินในเวลากลางวัน

ลักษณะจุดเลือดออกของผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ยุงลายบ้านเป็นพาหะหลักนำโรคที่สำคัญในประเทศไทยหลายโรค ได้แก่

- โรคไข้เลือดออก (Dengue hemorrhagic fever) อาการทั่วไปคล้ายเป็นหวัด แต่มักไม่ไอ และไม่มีน้ำมูก ไข้สูง มีจุดแดงเล็กๆ ตามแขน ขา ลำตัว รักแร้ อาจมีเลือดกำเดาไหล และเลือดออกตามไรฟัน
- โรคไข้ปวดข้อยุงลาย (Chikungunya) อาการที่เด่นชัดคือ มีไข้ มีผื่นแดงตามร่างกาย ปวดข้อ อาจพบข้ออักเสบ เช่น ข้อมือ ข้อเท้า
- โรคติดเชื้อไวรัสซิกา (Zika Fever) อาการที่พบได้บ่อยเช่น มีไข้ เกิดผื่นหนาตามผิวหนัง เยื่อบุตาอักเสบ ตาแดง ปวดข้อ ปวดหลัง ในหญิงตั้งครรภ์อาจทำให้ทารกแรกเกิดมีศีรษะเล็กผิดปกติ

การป้องกันและควบคุม

- สวมเสื้อผ้าป้องกันร่างกายให้มิดชิด ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง นอนในมุ้ง
- กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย ปล่อยปลากินลูกน้ำใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ
- ใช้สารเคมีควบคุมยุงตัวเต็มวัย เช่น การพ่นหมอกควัน (Fogging) หรือการพ่นเคมีชนิดปล่อยละเอียด (ULV)

ที่มา :
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. ยุงร่ายกว่าสี่ร้อย. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศการเกษตรแห่งประเทศไทย; 2559.
- Centers for Disease Control and Prevention. Life Cycle of *Aedes aegypti* and *Ae. albopictus* Mosquitoes [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 10]; Available from: <https://www.cdc.gov/mosquitoes/about/life-cycles/aedes.html>.
- Centers for Disease Control and Prevention. Dengue Clinical Case Management E-learning [Internet]. 2018 [cited 2022 Mar 10]; Available from: <https://www.cdc.gov/dengue/training/cme/ccm/page73112.html>

ยุงลายสวน (*Aedes albopictus*)

ลักษณะ

ยุงลายสวน (*Aedes albopictus*) มีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับยุงลายบ้าน (*Aedes aegypti*) แต่มีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากยุงลายบ้านคือ ลวดลายของเกล็ดบนสันหลังอกด้านบน มีเกล็ดสีขาวเป็นเส้นตรง

แหล่งที่พบ

แหล่งเพาะพันธุ์ของยุงลายสวนจะเป็นภาชนะที่มีน้ำขัง โดยที่ภาชนะนั้นจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ได้ ส่วนใหญ่จะอยู่นอกบ้านบริเวณที่มีต้นไม้ มีร่มเงา ที่ไม่มีแสงแดดส่อง เช่น แหล่งน้ำขังในสวนยางพารา สวนผลไม้ เป็นต้น มีนิสัยชอบออกหากินในเวลากลางวัน ส่วนใหญ่พบออกหากินนอกบ้านมากกว่าในบ้าน

ผื่นแดง

ปวดข้อ

ลักษณะอาการโรคไข้ปวดข้อยุงลาย

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ยุงลายสวน เป็นยุงพาหะนำโรคได้เช่นเดียวกับยุงลายบ้าน โดยเป็นยุงที่มีความสามารถในการเป็นพาหะนำโรคไข้ปวดข้อยุงลายได้พอๆ กับยุงลายบ้าน และเป็นพาหะรองในการนำโรคไข้เลือดออก และโรคติดเชื้อไวรัสซิกา โรคเหล่านี้ติดต่อกันได้โดยถูกยุงลายตัวเมียที่มีเชื้อกัด

การป้องกันและควบคุม

- สวมเสื้อผ้าป้องกันร่างกายให้มิดชิด ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง นอนในมุ้ง
- กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย ปล่อยปลา กินลูกน้ำ ใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ
- ใช้สารเคมีควบคุมยุงตัวเต็มวัย เช่น การพ่นหมอกควัน (Fogging) หรือการพ่นเคมีชนิดปล่อยละเอียด (ULV)

ที่มา :

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, สิววิทยา นิตยสาร และ การควบคุมยุงในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 4, นนทบุรี: หนังสือตีพิมพ์, 2553.
- Discover Life. *Aedes albopictus* [Internet]. 2014 [cited 2022 Mar 7]; Available from: https://www.discoverlife.org/mp/20p?see=L_HHGA216&res=640.
- CodeBlue. Possible Chikungunya Outbreak In Kedah [Internet]. 2019 [cited 2022 Mar 7]; Available from: <https://codeblue.galencentre.org/2019/06/24/possible-outbreak-of-chikungunya-in-kedah/>.
- Cleveland Clinic. Epidemic Viral Arthritis: Chikungunya Returns to the Americas [Internet]. 2015 [cited 2022 Mar 7]; Available from: <https://consultqd.clevelandclinic.org/epidemic-viral-arthritis-chikungunya-returns-to-the-americas/>.

ยุงเสื่อ (*Mansonia* spp.)

ลักษณะ

ยุงเสื่อ (*Mansonia* spp.) เป็นยุงที่มีขนาดกลาง มีสีน้ำตาลอ่อน ลำตัวและขา รวมทั้งปีกมีแถบสีขาวยาวสลับดำ พาดอยู่ บนปีกโดยเฉพาะตามเส้นปีกจะมีเกล็ดขนาดใหญ่ รูปร่างคล้ายเกล็ดปลาเรียงอยู่เป็นแถวๆ อย่างมีระเบียบ เกล็ดเหล่านี้จะทำให้ปีกของยุงชนิดนี้มองดูคล้ายกับจุดต่างๆ แต่มิใช่ปีก

แหล่งที่พบ

พบอยู่ตามพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำและมีพืชน้ำจืดพวก จอก แหน ผักตบชวา หรือตามป่าพรุที่มีพืชน้ำ เนื่องจาก แหล่งน้ำเหล่านี้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของยุงเสื่อ และ จะออกหากินในเวลาากลางคืน โดยพบชุกชุมมากในช่วง ก่อนใกล้รุ่งและตอนพลบค่ำ ชอบกินเลือดวัว สุนัข แพะ และ รวมทั้งคน

ยุงเสื่อ *Mansonia uniformis*

ลักษณะปีกของยุงเสื่อ

ลักษณะอาการโรคเท้าช้าง

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ยุงเสื่อ *Mansonia uniformis*, *Mansonia dives*, *Mansonia annulifera*, *Mansonia annulata*, *Mansonia indiana*, *Mansonia bonnea* เป็นยุงพาหะนำโรคเท้าช้าง หรือโรคฟิลาเรีย ซึ่งเกิดจากหนอนพยาธิฟิลาเรียชนิด *Brugia malayi* มีอาการสำคัญ คือ มีการอักเสบของต่อมน้ำเหลืองเป็นๆ หายๆ ต่อมา อวัยวะส่วนปลายจากต่อมน้ำเหลืองจะบวมโตและ กลายเป็นภาวะเท้าช้าง (elephantiasis)

การป้องกันและควบคุม

- ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง
- นอนในมุ้ง
- สวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิด
- จัดการสิ่งแฉดล้อมไม่ให้แหล่งเพาะพันธุ์ของยุงเสื่อ เช่น การกลบถม หรือกำจัดวัชพืชที่เป็นพืชน้ำ
- ใช้สารเคมีควบคุมยุงตัวเต็มวัย เช่น การพ่นหมอกควัน (Fogging) หรือการพ่นเคมีชนิดปล่อยละเอียด (ULV)

ที่มา :
- Washington University in St. Louis. Lymphatic Filariasis (LF) [Internet]. 2022 [cited 2022 Mar 9]; Available from: <https://dolproject.wustl.edu/diseases-studied/lymphatic-filariasis/>.
- Walter Reed Biosystematics Unit (WRBU). *Mansonia uniformis* (Theobald, 1901) [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 9]; Available from: <https://wrbu.si.edu/vectorspecies/mosquitoes/uniformis>.
- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557

ยุงรำคาญชนิดจีลิดัส (*Culex gelidus*)

ลักษณะ

ยุงรำคาญชนิด *Culex gelidus* เป็นยุงชนิดหนึ่งในสกุลยุงรำคาญ (Genus *Culex*) ลำตัวมีสีน้ำตาลเหลืองจนถึงน้ำตาลเข้ม มีลักษณะสำคัญคือ ปากมีสีดำแต่บริเวณตรงกลางมีแถบสีขาว ด้านหลังของปล้องท้องแต่ปล้องมีลายสีขาวหยักลงไปจรดขอบของปล้องถัดไป สันหลังอกปกคลุมด้วยขนสีขาว

แหล่งที่พบ

พบทั่วไปในประเทศไทย แหล่งเพาะพันธุ์ที่สำคัญได้แก่ น้ำล้างคอกสัตว์ แหล่งน้ำรอบคอกสัตว์ที่มีมูลสัตว์ปะปน นาข้าว คูน้ำ ทุ่งหญ้ารอบนาข้าวและคอกสัตว์ น้ำขังบริเวณสนามหญ้าในเมือง พบหากินกลางคืนโดยเฉพาะตามคอกสัตว์ ชอบกัดกินเลือดสัตว์มากกว่าเลือดคน

ความสำคัญทางสาธารณสุข

เป็นยุงพาหะนำโรคไข้สมองอักเสบชนิด Japanese Encephalitis โดยผู้ที่โดนยุงกัดแล้วติดเชื้อจะมีอาการไข้ ปวดเมื่อย ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย มีอาการอาเจียนง่วงซึมจนไม่รู้ตัว เกร็งและชักกระตุก อาจมีอาการหายใจไม่สม่ำเสมอ สมองอักเสบ หรือมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง มีสติปัญญาเสื่อม

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่ไปบริเวณคอกสัตว์ในเวลาากลางคืน
- นอนในมุ้งลวด มุ้งธรรมดา หรือมุ้งชุบสารเคมี ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง ใช้ยาจุดกันยุง
- สวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิด
- ปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ เช่น กลบถมหลุมดิน ระบายน้ำออกจากบริเวณรอบคอกสัตว์
- ใช้สารเคมีกำจัดลูกน้ำ
- ใช้กับดักแสงไฟดักยุงบริเวณคอกสัตว์

ที่มา :

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, ชีววิทยา นิเวศวิทยา และการควบคุมยุงในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: หนังสือตีพิมพ์; 2553.
- Paul Hebert Centre For DNA Barcoding and Biodiversity Studie. *Culex gelidus* [Internet]. Boldsystems; 2016 [cited 2022 Mar 8]. Available from: https://v3.boldsystems.org/index.php/Taxbrowser_Taxonpage?taxid=24557
- Walter Reed Biosystematics Unit (WRBU). *Culex gelidus* Theobald, 1901 [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://wrbu.si.edu/vectorspecies/mosquitoes/gelidus>

ริ้นฝอยทราย (Sand flies)

ลักษณะ

ริ้นฝอยทราย (Sand flies) เป็นแมลงที่มีขนาดเล็ก ประมาณ 1.5-4 มิลลิเมตร มีสีดำหรือน้ำตาลแล้วแต่ชนิด ลักษณะสำคัญ คือ มีปีก 1 คู่ รูปร่างคล้ายใบหอก ขณะเกาะพักปีกจะทำมุมกับส่วนหลังเป็นรูปตัว V ลำตัว และปีกปกคลุมไปด้วยขน มีตาสีดำขนาดใหญ่ เป็นแมลงที่บินไม่ได้นาน บินเป็นช่วงสั้นๆ สลับกับกระโดด

Phlebotomus argentipes

Phlebotomus sergenti

ลักษณะแผลที่เกิดที่ผิวหนัง

ลักษณะอาการที่เกิดกับ
อวัยวะภายใน

แหล่งที่พบ

ริ้นฝอยทรายชอบอาศัยอยู่ในที่ชื้นและมีสารอินทรีย์สูง วางไข่ตามดินชื้นแฉะที่มีสารอินทรีย์สูงมาก คอกสัตว์ กองขยะ ตามรอยแตกสิ่งก่อสร้าง ในถ้ำ ส่วนใหญ่ออกหากินเลือดในเวลาพลัดเพลจนถึงค่ำ ช่วงเวลากลางวันจะเกาะพักตามบริเวณที่มืดและชื้น เช่น ตามซอกร่องหิน รอยแตกสิ่งก่อสร้าง รูสัตว์กัดแทะ โพรงไม้ จอมปลวก ถ้ำ เป็นต้น ริ้นฝอยทรายตัวเมียเท่านั้นที่จะกินเลือด ซึ่งแต่ละชนิดจะมีนิสัยชอบกินเลือดเหยื่อแตกต่างกัน

ความสำคัญทางสาธารณสุข

เป็นพาหะนำโรคไลชมาเนีย (Leishmaniasis) เกิดจากเชื้อโปรโตซัวในสกุล *Leishmania* ติดต่อกันได้ โดยถูกริ้นฝอยทรายตัวเมียที่มีเชื้อกัด อาการของโรคขึ้นอยู่กับประเภทของการเกิดโรค มี 3 ประเภท ได้แก่

- เกิดแผลที่ผิวหนัง อาการทั่วไป ได้แก่ เกิดตุ่มหนองพองใส แดง ตุ่มจะแตกเป็นแผลมักมีขอบ แผลอาจหายเอง แต่อาจใช้เวลานานและทิ้งรอยแผลเป็น
- เกิดแผลที่เยื่อเมือก ลักษณะการเกิดแผลคล้ายกับที่ผิวหนัง แต่เกิดในอวัยวะที่มีเยื่อเมือก เช่น จมูก ปาก คอ ลิ้น เป็นต้น
- เกิดกับอวัยวะภายใน อาการช่วงแรกจะมีไข้ต่ำๆ อ่อนเพลีย ไม่สบายท้อง ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บางครั้งมีไข้สูงคล้ายโรคไข้มาลาเรีย น้ำหนักลด ซีด ตับโต ม้ามโต หากไม่ได้รับการรักษาอาจเสียชีวิตได้

การป้องกันและควบคุม

- สวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิด นอนในมุ้งที่มีรูตาข่ายเล็กๆ ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันยุง
- ปรับปรุงสภาพแวดล้อม เช่น ซ่อมแซมรอยแตกตามกำแพง พื้นดิน ไม่ควรเลี้ยงสัตว์ในบ้านหรือใกล้บ้าน
- หากเกิดการระบาดของโรค อาจใช้การพ่นสารเคมีแบบฤทธิ์ตกค้าง การพ่นหมอกควัน หรือการพ่นเคมีชนิดปล่อยละออง (ULV)

ที่มา :
- สำนักโรคติดต่อโดยแมลง กรมควบคุมโรค. ริ้นฝอยทราย และโรคไลชมาเนีย. นนทบุรี: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2546.
- Ray Wilson. *Arthropod Vectors of Human Diseases: Phlebotomine Sand Flies* [Internet]. [cited 2022 Mar 8]; Available from: http://www.raywilsonbirdphotography.co.uk/Galleries/Invertebrates/vectors/sand_fly.html
- Pan American Health Organization. *Visceral Leishmaniasis* [Internet]. [cited 2022 Mar 8]; Available from: https://www3.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=6420:2012-leishmaniasis-visceral&Itemid

ริ้นน้ำเค็ม (Biting midges)

ลักษณะ

ริ้นน้ำเค็ม (Biting midges) หรือชาวบ้านเรียกว่าตัวปิ้ง เป็นแมลงที่มีลำตัวขนาดเล็ก โดยขนาดลำตัวโตไม่เกิน 2 มิลลิเมตร ศีรษะไม่หลุบเข้าไปในอก มีปากเหมาะสำหรับเจาะดูดกินเลือด ลำตัวส่วนมากสีดำ สีเทาแก่ หรืออาจจะมีสีขาเป็นบางส่วน เช่น ส่วนท้อง ปีกอาจมีจุดดำหรือมีลายก็ได้ ตัวเมียเท่านั้นที่ดูดเลือด ส่วนมากที่กัดคนนั้นมีอยู่สองสกุลด้วยกัน คือ สกุล *Culicoides* และ *Leptoconops*

แหล่งที่พบ

พบมากตามแถบฝั่งทะเล จึงได้ชื่อว่า ริ้นน้ำเค็ม โดยออกมากัดและดูดกินเลือดคนและสัตว์ เป็นศัตรูสำคัญรอบกวนมนุษย์มาก โดยมักปรากฏตัวเป็นฝูงเหนือศีรษะ พบออกหากินได้ทั้งเวลากลางวันและกลางคืนภายนอกบ้าน

ลักษณะการกัดของริ้นน้ำเค็ม

อาการที่เกิดจากการถูกริ้นน้ำเค็มกัด

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ริ้นน้ำเค็มในประเทศไทยจะกัดดูดเลือดทำให้มีผลต่อผิวหนัง สำหรับในต่างประเทศจะเป็นพาหะนำโรคบางชนิด การกัดของริ้นน้ำเค็มจะทำให้เกิดการคันแบบหามู๋ย แสบร้อน และเจ็บกว่าถูกยุงกัด ถ้ามีเป็นจำนวนมากจะเกาะอยู่บนผิวหนังเป็นกระจุกสีเทา หลังจากนั้นบาดแผลที่ถูกกัดจะเกิดเป็นผื่นแดงและคันเป็นเวลานาน จนอาจเป็นผื่นแพ้และเกิดการอักเสบขึ้นได้ ถ้าเกิดเป็นแผลอักเสบให้รับประทานยาปฏิชีวนะ ถ้ามีอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่ไปอยู่ในบริเวณที่มีริ้นน้ำเค็มชุกชุม
- ป้องกันตัวเอง โดยใส่เสื้อผ้าปกคลุมร่างกายให้มิดชิด ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันแมลงกัดเมื่อต้องอยู่นอกบ้าน

ที่มา :

- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศการเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ริ้นน้ำเค็ม [อินเทอร์เน็ต]. 2565 [เข้าถึงเมื่อ 10 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <https://th.wikipedia.org/wiki/ริ้นน้ำเค็ม>.

ริ้นดำ (Black flies)

ลักษณะ

ริ้นดำ (Black flies) หรือ ตัวคูน เป็นแมลง 2 ปีก มีรูปร่างคล้ายแมลงวัน แต่มีขนาดเล็กกว่า โดยมีขนาด 1-5 มิลลิเมตร มีสีดำ รูปร่างกำยำ หลังค่อม ขาสั้น ปากเป็นแบบเจาะดูด หนวดสั้นแบบลูกบิดไม่ยาวกว่า ศีรษะ ปีกใสและกว้าง

แหล่งที่พบ

ในประเทศไทยสามารถพบได้ทุกภาค มีแหล่งเพาะพันธุ์ตามน้ำไหล โดยวางไข่บนผิวน้ำ หรือใต้ผิวน้ำ ตัวอ่อนอาศัยอยู่ตามลำธารใกล้ก้อนหินและวัตถุอื่นๆ ตัวเมียจะชอบออกหากินในเวลากลางวัน โดยเจาะและดูดกินเลือดคนและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเป็นอาหาร

ริ้นดำ *Simulium* spp.

ลักษณะรอยแผลที่ถูกริ้นดำกัด

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ในต่างประเทศ มีรายงานพบริ้นดำนำโรค Onchocerciasis (river blindness) ที่ทำให้เกิดอาการบวมตามกล้ามเนื้อและตา บางครั้งทำให้ตาบอด โรคนี้เกิดจากหนอนพยาธิ *Onchocera volvulus* โดยมีริ้นดำเป็นพาหะ พบผู้ป่วยจำนวนมากในแอฟริกาและอเมริกาใต้ ลักษณะของแผลเมื่อถูกริ้นดำกัดอาจเป็นเม็ดโป่งนูนขึ้นรวมทั้งมีเลือดไหลซึมออกมาเนื่องจากฟันของริ้นดำที่คล้ายฟันเลื่อย หลังจากนั้นจะเกิดอาการบวมแดง อักเสบ และคัน คนที่มีอาการแพ้มากอาจมีไข้ ปวดหัว คลื่นไส้ และหอบหืด เรียกว่า ไข้ริ้นดำ

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่ไปอยู่ในบริเวณที่มีแมลงชุกชุม
- ป้องกันตัวเอง โดยใส่เสื้อผ้าปกคลุมร่างกายให้มิดชิด ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันแมลงกัดเมื่อต้องอยู่นอกบ้าน

ที่มา :

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. ริ้น (Midges) แมลงตัวจิ๋วแต่กัดเจ็บลึก. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2559.
- Catalogue of Organisms. More in the Bloodsucking Vein (Taxon of the Week: Simulium). [Internet]. 2010 [cited 2022 Mar 7]; Available from: <http://coo.fieldofscience.com/2010/03/more-in-bloodsucking-vein-taxon-of-week.html>.

ด้วงก้นกระดก (Rove beetles)

ลักษณะ

ด้วงก้นกระดก (Rove beetles) หรือด้วงก้นงอน ด้วงปีกสั้น หรือแมลงเพรชชี เป็นแมลงที่มีขนาดเล็ก ลำตัวเรียวยาวประมาณ 4-7 มิลลิเมตร มีสีเหลือง แดง ส้ม น้ำตาลจนถึงดำ ปีกแข็งและสั้นไม่คลุมส่วนท้อง วิ่งเร็ว มีนิสัยชอบบอส่วนท้องขึ้นลง ชนิดที่พบบ่อยคือ *Paederus fuscipes* มีลำตัวสีส้มสลับดำ ส่วนหัวมีสีดำ ปีกแข็งสั้น สีดำเป็นมัน ส่วนท้องมีสีส้ม ยกเว้นปลายท้องมีสีดำ

แหล่งที่พบ

ด้วงก้นกระดกชอบอาศัยอยู่ตามพื้นดินที่ชุ่มชื้น ใกล้แหล่งน้ำที่มีพืชปกคลุม ตามต้นพืชที่เป็นเถา ปกคลุมดิน กองมูลสัตว์ ดินไต่หินและกองไม้ บริเวณนาข้าว ชอบบินเข้ามาเล่นไฟในเวลากลางคืน

ด้วงก้นกระดก
Paederus fuscipes

ลักษณะแผลที่เกิดจากด้วงก้นกระดก

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ด้วงก้นกระดกไม่กัดคน แต่เป็นแมลงมีพิษ มีสารพิษ ชื่อ Pederin อยู่ในลำตัว เมื่อถูกผิวหนังทำให้เกิดการระคายเคือง ทำลายเนื้อเยื่อผิวหนัง ถ้าตบตีหรือทำให้ลำตัวแมลงแตกหัก สารพิษจะซึมออกจากตัวแมลง หรือออกมาจากช่องแตกของลำตัว และซึมเข้าสู่ผิวหนังที่สัมผัส เกิดผื่นแดง คัน มีตุ่มใส เกิดแผลพุพอง ปวดแสบ ปวดร้อน อาจมีไข้ แผลจะตกสะเก็ดและหายได้เอง ถ้าสารพิษนี้เข้าตาจะทำให้ตาอักเสบถึงตาบอดได้

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี่ยงการสัมผัสตัวด้วงก้นกระดก ไม่ควรบีบตี หรือบีบตัวแมลง
- อยู่ในห้องที่มีมุ้งลวด ลดการใช้ไฟในช่วงกลางคืน
- ใช้กับดักแสงไฟล่อให้แมลงมาเล่นไฟ เพื่อกำจัดทิ้ง
- กำจัดซากพืชซากสัตว์ พืชปกคลุมดิน ไม่ให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่ของด้วงก้นกระดก
- หากด้วงก้นกระดกมีจำนวนมาก อาจใช้สารเคมีพ่นบริเวณที่แมลงอาศัย เช่น ตามพื้นดินที่มีพืชเถา ปกคลุม กอหญ้า หรือแปลงพืช

ที่มา :

- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
- iNaturalist.ca. *Paederus fuscipes* [Internet]. c Felix Riegel [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://www.inaturalist.org/observations/68087430>.
- Junior VH. "Sign of the kiss" in dermatitis caused by vesicant beetles (*Paederus* sp. or "potóts"). An Bras Dermatol [Internet]. 2014 [cited 2022 Mar 8];89:996-7. Available from: <https://doi.org/10.1590/abd1806-4841.20143335>
- American Osteopathic College of Dermatology (AOCD). *Paederus* Dermatitis [Internet]. [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://www.aocd.org/page/PaederusDermatitis>.

ด้วงน้ำมัน (Oil Beetles, Blister Beetles)

ลักษณะ

ด้วงน้ำมัน (Oil beetles) ในประเทศไทยพบได้ประมาณ 13 ชนิด ทุกชนิดมีพิษแบบเดียวกัน มีชื่อท้องถิ่นแตกต่างกันไป เช่น ด้วงโสน ด้วงไฟเดือนห้า ชนิดที่พบบ่อยและประชาชนเคยเสียชีวิตจากการกินมี 3 ชนิด ได้แก่

- *Mylabris phalerata* มีลักษณะหัว ออก ลำตัว และขาสีดำ ปีกแข็งและมีลายขวางสีเหลืองส้มสลับดำ เป็นสีเหลืองส้ม 3 แถบดำ 3 แถบ ลำตัวกว้าง 7-8 มิลลิเมตร ยาว 22-27 มิลลิเมตร
- *Epicauta hirticornis* มีลักษณะหัวสีน้ำตาล ออก ลำตัว ขา และปีกสีดำ ไม่มีลายบนปีกแข็ง ขนาดลำตัวกว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 12-21 มิลลิเมตร
- *Epicauta malicul* มีลักษณะหัวสีแดง ปีกคู่หน้ามีสีเหลือง ปลายปีกสีดำ ลำตัวกว้าง 5-6 มิลลิเมตร ยาว 20-22 มิลลิเมตร

Mylabris phalerata

Epicauta hirticornis

Epicauta malicul

ลักษณะผิวหนังที่สัมผัสถูกสารพิษจากด้วงน้ำมัน

แหล่งที่พบ

ด้วงน้ำมันพบได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย จะพบมากในพื้นที่แปลงเกษตร โดยเฉพาะที่ปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วพุ่ม ถั่วเขียว ปอเทือง และโสน เป็นต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เช่น ต้นแค และรวมถึงไม้พุ่มเตี้ยหรือพืชล้มลุกที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ผักโขม โดยจะบินเป็นกลุ่มมากินใบและดอกของพืชเหล่านี้

ที่มา :

- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557
- Thailand Nature Project. Meloidae Gyllenhal, 1810 [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 4]; Available from: <https://www.thailandnatureproject.com/meloidae--blister-beetles.html>.
- University of Florida, Institute of Food and Agricultural Sciences. Common name: blister beetles [Internet]. 2000 [cited 2022 Mar 4]; Available from: https://entnemdept.ufl.edu/creatures/urban/medical/blister_beetles.htm.

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ด้วงน้ำมันทุกชนิดจะมีสารพิษที่เรียกว่า Cantharidin เมื่อถูกรบกวนจะขับสารชนิดนี้ออกมาทันที สารนี้เมื่อสัมผัสถูกผิวหนังจะทำให้เกิดการระคายเคืองอย่างรุนแรง และเกิดเป็นผื่นพอง ปวดแสบปวดร้อน ถ้าเข้าตาจะทำให้ตาอักเสบ ถ้าพิษจากการกิน จะทำให้ปวดท้องอย่างรุนแรง คลื่นไส้ อาเจียนมีเลือดปน ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะมีเลือดปนด้วย และถ้ารับพิษเข้าไปในปริมาณมาก คือ กินมากกว่า 3 ตัว จะทำให้ถึงตายได้ โดยสารพิษจะเข้าไปทำให้เกิดอันตรายอย่างรุนแรงต่อเยื่อเมือกในทางเดินอาหาร

การป้องกันและควบคุม

- ห้ามจับแมลงที่มีลักษณะทั้ง 3 ชนิด มารับประทานและไม่ไปกระตุ้นหรือสัมผัสกับแมลงเหล่านี้
- ถ้าวางกายถูกพิษให้รีบล้างแผลด้วยสบู่และน้ำทำความสะอาดแผลด้วยแอลกอฮอล์เพื่อฆ่าเชื้อโรคเบื้องต้น

แมลงตด (Bombardier beetle)

ลักษณะ

แมลงตด (Bombardier beetle) เป็นแมลงประเภทด้วงปีกแข็ง ชนิดที่พบได้โดยทั่วไปในประเทศไทย ได้แก่ ชนิด *Pherosopbus javanus* และ *Pherosopbus occipitalis* มีลักษณะทั่วไป คือ มีหัวแคบ ความกว้างของหัวน้อยกว่าความกว้างของส่วนที่กว้างที่สุดของอก ปล้องแรก ส่วนอกแคบกว่าส่วนท้อง ปีกคู่หน้าใหญ่คลุมท้องเกือบทั้งหมดหรือทั้งหมด ปลายปีกตัด

แหล่งที่พบ

แมลงตดพบแพร่กระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ในบริเวณตามพื้นดิน ชองใต้ดิน กองหินหรือใต้เปลือกไม้ ในกิ่งหรือต้นที่ตายที่ล้มอยู่เหนือดิน กองไม้พุงพัง หรือบางครั้งพบตามชายฝั่งน้ำ จับแมลงและสัตว์เล็กๆ อื่นกินเป็นอาหาร

แมลงตด *Pherosopbus javanus*

ลักษณะการปล่อยสารพิษของแมลงตด

ลักษณะอาการถูกพิษของแมลงตด

ความสำคัญทางสาธารณสุข

แมลงตดตัวผู้และตัวเมียจะมีอวัยวะที่ปล่อยแก๊สสำหรับป้องกันตัวเป็นสารพิษประเภท Quinone โดยพ่นออกมาเป็นหมอกออกมาทางปลายส่วนท้อง มีเสียงคล้ายตด สารพิษที่ปล่อยออกมาจะมีผลยับยั้งไม่ให้ศัตรูเข้ามาทำอันตราย เมื่อถูกผิวหนังจะมีอาการแสบร้อนคล้ายถูกกรด หากถูกจุดสำคัญ เช่น ตา อาจทำให้ตาบอดได้

การป้องกันและรักษาอาการ

- หลีกเลียง不要去สัมผัสกับแมลงตด
- ถ้าผิวหนังถูกน้ำพิษให้รีบล้างด้วยสบู่และน้ำ แล้วใช้ยาปฏิชีวนะประเภทครีมทาบริเวณที่ถูกพิษ
- กรณีที่ตุ่มแผลแตกให้รับประทานยาปฏิชีวนะ และปิดแผลไว้ ถ้าอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์

ที่มา :

- inaturalist.ca. *Pheropsopbus javanus* [Internet]. c Geonhyeok Kim [cited 2022 Mar 11]; Available from: https://inaturalist.ca/taxa/251460-Pheropsopbus/browse_photos.
- Eisner T. Aneshansley DJ. Spray aiming in the bombardier beetle: photographic evidence. Proc. Natl. Acad. Sci. USA [Internet]. 1999 [cited 2022 Mar 11];96:9705-9. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC22274/pdf/pq009705.pdf>.
- HerKid. พิษจาก "แมลงตด" ทำผิวหนังอักเสบ ปวดแสบปวดร้อน เป็นรอยไหม้ [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.herkid.com/view/29403/พิษจาก-แมลงตด-ทำผิวหนัง/>.

แมลงวันบ้าน (House flies)

ลักษณะ

แมลงวันบ้าน (House flies) เป็นแมลงวันที่มีสีเทาดำ ไม่สะท้อนแสง ตาเป็นลักษณะตาประกอบ ตาสีน้ำตาลปนแดง ตาแยกออกจากกันทั้งในตัวผู้และตัวเมีย แต่ตัวเมียแยกออกจากกันมากกว่าตัวผู้ ส่วนปากเป็นแบบขั้ดูด สำหรับดูดอาหารที่เป็นของเหลวหรือกึ่งเหลว ในขณะที่ไม่กินอาหารปากจะหดเข้าไปอยู่ในส่วนหัว แต่ขณะกินอาหารปากจะยืดยาวออกมา ส่วนอกด้านหลังมีแถบดำ 4 เส้น ขามี 3 คู่

แมลงวันบ้าน *Musca domestica*

หนอนแมลงวันและระยะดักแด้

ความสำคัญทางสาธารณสุข

แมลงวันบ้านเป็นพาหะนำโรคแบบ mechanical transmitter มีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าสามารถแยกเชื้อโรคจากแมลงวันได้มากกว่า 100 ชนิด และพบว่ามี 65 ชนิด ที่แมลงวันสามารถเป็นพาหะ ซึ่งมีทั้งเชื้อไวรัส โปรโตซัว แบคทีเรีย และไขหนองพยาธิ โรคที่มีแมลงวันบ้านเป็นพาหะ เช่น โรคบิดไทฟอยด์ อหิวาตกโรค ฯลฯ นอกจากนี้แมลงวันบ้านยังสร้างความรำคาญให้กับมนุษย์รวมถึงสัตว์เลี้ยงได้อีกด้วย

แหล่งที่พบ

แมลงวันบ้านเป็นแมลงวันที่มีความใกล้ชิดกับคน สามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามบ้านเรือน กองขยะ เศษอาหาร ซากสัตว์ โดยเฉพาะบริเวณที่มีเศษอาหารหรือซากสัตว์เน่า

การป้องกันและควบคุม

- ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ เช่น การใช้ห้องส้วมที่สามารถป้องกันการวางไข่ของแมลงวัน การกำจัดขยะที่ถูกต้อง
- กำจัดแมลงวันตัวเต็มวัยโดยใช้กรงดักแมลงวัน ใช้กับดักกาวเหนียวล่อจับแมลงวัน
- การใช้สารเคมีกำจัดแมลงในแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวันบ้าน

ที่มา :

- University of Florida. house fly [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 9]; Available from: https://entnemdept.ufl.edu/creatures/urban/flies/house_fly.htm.
- ภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Family Muscidae. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 9 มี.ค. 2565.]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.cai.md.chula.ac.th/lesson/lesson4902/html/div1g1f11.html>.
- University of New Hampshire. House Fly [fact sheet] [Internet]. 2022 [cited 2022 Mar 9]; Available from: <https://extension.unh.edu/resource/house-fly-fact-sheet>.

แมลงวันหัวเขียว (Blow flies)

ลักษณะ

แมลงวันหัวเขียว (Blow flies) ลักษณะเด่น คือ ลำตัวส่วนนอกและท้องมีความมันวาวสะท้อนแสงเหมือนผิวโลหะ ซึ่งอาจเป็นสีเขียวหรือสีน้ำเงิน แมลงวันกลุ่มนี้ พบมากรองจากแมลงวันบ้าน มีขนาดตัวใกล้เคียงหรือใหญ่กว่าแมลงวันบ้านเล็กน้อย ตารวมของแมลงวันกลุ่มนี้มีสีแดงขนาดใหญ่เห็นได้ชัดเจน ปากเป็นแบบชั้บดูดชนิดที่พบมากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ *Chrysomya megacephala* เป็นแมลงวันที่มีขนาดใหญ่ ลำตัวมันวาวสีน้ำเงินเขียว

แหล่งที่พบ

แมลงวันหัวเขียวสามารถพบได้ทั่วไปตามแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ที่มีความชื้นสูงกว่าแมลงวันบ้าน จะพบมากบริเวณแหล่งอาหารที่มีโปรตีนสูง เช่น โรงฆ่าสัตว์ แหล่งขायปลา ขายนื้อสัตว์ โดยจะดูดกินบนเนื้อสัตว์ และยังพบบริเวณกองขยะ เศษอาหารและผลไม้ที่มีรสหวาน ซอบวางไว้ในอุจจาระคน ซากสัตว์

แมลงวันหัวเขียว
Chrysomya megacephala

ความสำคัญทางสาธารณสุข

แมลงวันหัวเขียวสามารถเป็นพาหะนำโรคได้ เชื้อที่สำคัญที่สามารถนำโดยแมลงวัน ได้แก่ เชื้ออหิวาตกโรค เชื้อบิด เชื้อไข้รากสาด เชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดโรคทางเดินอาหาร โดยเชื้อโรคหรือไข่พยาธิ จะติดตามตัวแมลงวัน เช่น ขา ปาก ลำตัว ซึ่งปกคลุมไปด้วยขนมากมาย เชื้อโรคบางชนิดสามารถเข้าไปอยู่ในทางเดินอาหารของแมลงวัน และสามารถถูกขับถ่ายหรือสำรอกออกมาขณะที่แมลงวันตอมอาหาร

การป้องกันและควบคุม

- ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวัน เช่น กองขยะ เศษอาหาร ซากสัตว์
- กำจัดแมลงวันตัวเต็มวัยโดยใช้กรงดักแมลงวัน ใช้กับดักกาวเหนียวล่อจับแมลงวัน ใช้ลวดไฟฟ้าฆ่าแมลงวัน ใช้ไม้ตีแมลงวัน
- กำจัดแมลงวันโดยใช้สารเคมี เช่น การใช้เครื่องพ่นอัดลมพ่นสารเคมีบริเวณแหล่งเพาะพันธุ์เพื่อควบคุมหนอนแมลงวัน การใช้เหยื่อพิษ

ที่มา :
- ภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Family Calliphoridae [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 10 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: www.cai.md.chula.ac.th/lesson/lesson4902/html/div1g1f2.html.
- ภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. แมลงวัน [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 10 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <https://w1.med.cmu.ac.th/parasite/ความรู้เกี่ยวกับโรคป/7297/>
- Alchetron. *Chrysomya megacephala* [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 11]; Available from: <https://alchetron.com/Chrysomya-megacephala>.

แมลงวันคอกสัตว์ (Stable flies)

ลักษณะ

แมลงวันคอกสัตว์ (Stable flies) มีรูปร่างและขนาดคล้ายกับแมลงวันบ้าน แต่มีลำตัวอ้วนและมีส่วนท้องที่กว้างกว่า ตัวสีน้ำตาลปนเทา ออกมีแถบสีน้ำตาลดำพาด ความยาว 4 เส้น หนวดเป็นแบบที่มีขนเฉพาะด้านบนเท่านั้น ลักษณะที่สังเกตเห็นได้เด่นชัดของแมลงวันคอกสัตว์ คือ ปากเป็นแบบเจาะดูด

แหล่งที่พบ

แมลงวันคอกสัตว์เป็นแมลงที่พบได้ทั่วประเทศ และพบจำนวนมากในฤดูร้อน มีนิสัยชอบหากินตามคอกสัตว์ แต่มีพบบ้างในบริเวณบ้านเรือน โดยเข้ามาดูดกินเลือดคนได้ ชอบออกหากินในเวลากลางวัน มีนิสัยการกินอาหารย้ายจากเหยื่อตัวหนึ่งและไปอิมที่เหยื่ออีกตัวหนึ่ง และชอบเปลี่ยนที่เกาะกินบนสัตว์ตัวเดียวกัน ทำให้เชื้อโรคระบาดได้รวดเร็วขึ้น เหยื่อที่ชอบคือสัตว์เลือดอุ่น ได้แก่ วัว ควาย และคน แมลงวันคอกสัตว์ทั้งตัวผู้และตัวเมียต้องการเลือดเป็นอาหาร

แมลงวันคอกสัตว์
Stomoxys calcitrans

ความสำคัญทางสาธารณสุข

แมลงวันคอกสัตว์มีความสำคัญทางสาธารณสุขเป็นอย่างมาก เนื่องจากชอบกัดและดูดเลือดสัตว์เลี้ยง แต่ก็มีความสำคัญทางสาธารณสุขเช่นเดียวกัน เพราะสามารถกัดและดูดเลือดคนได้ด้วย ทำให้เหยื่อสูญเสียเลือด เกิดอาการซีด นอกจากนั้นการกัดทำให้เกิดอาการเจ็บปวด รวมทั้งผิวหนังอาจเกิดเป็นผื่นแพ้ และยังทำให้เกิดการปนเปื้อนของเชื้อโรคที่ติดมากับตัวแมลงวัน ถ้าเชื้อโรคเข้าสู่บาดแผลจะทำให้เกิดการติดเชื้อเข้าสู่กระแสเลือดได้

การป้องกันและควบคุม

- ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันแมลงกัด เมื่ออยู่นอกบ้าน
- ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ เช่น นำฟางหญ้าที่เปียกชื้น เศษอาหาร ออกจากบริเวณคอกสัตว์
- การใช้สารเคมีกำจัดแมลงในแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวัน

ที่มา :

- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
- University of Florida, Institute of Food and Agricultural Sciences. Common name: stable fly [Internet]. 2015 [cited 2022 Mar 14]; Available from: https://entnemdept.ufl.edu/creatures/urban/medical/stomoxys_calcitrans.htm.

เหลือบ (Horse flies)

ลักษณะ

เหลือบ (Horse flies) เป็นแมลงที่มีรูปร่างคล้ายแมลงวัน แต่มีขนาดใหญ่กว่ามีปีกคู่เดียวซึ่งมักใสและมีสีส้มสวยงามโดยอาจเป็นสีดำ สีน้ำตาล สีส้มหรือสีเขียวสด ตามีขนาดใหญ่สีน้ำตาลหรือดำ หนวดมีลักษณะพิเศษคือ สั้นและยื่นตรงไปข้างหน้า โดยมีลักษณะแตกต่างกันบ้างในบางสกุล หนวดมี 5-10 ปล้อง ปากเป็นแบบกัดชั้บดูด

เหลือบ *Tabanus autumnalis*

แหล่งที่พบ

พบแพร่พันธุ์ในที่เปียกหรือชื้น บางชนิดจะขยายพันธุ์ในเนื้อไม้ที่กำลังเน่าในโพรงต้นไม้ บางชนิดก็ขยายพันธุ์ในดินซึ่งค่อนข้างแห้ง หรือวางไข่ใต้ใบพืชเหนือแหล่งน้ำหรือบนใบพืชที่ติดโคลน ตัวหนอนอาศัยกินสัตว์เล็กๆ เป็นอาหาร ตัวเต็มวัยพบหากินอยู่ตามดอกสัตว์พวกวัวควาย เป็นแมลงที่บินหาเหยื่อได้เก่ง โดยออกหากินในเวลากลางวัน และเฉพาะตัวเมียเท่านั้นที่ดูดกินเลือดคนและสัตว์เลี้ยงเป็นอาหาร ส่วนตัวผู้กินน้ำหวานจากเกสรดอกไม้

เหลือบ *Haematopota pluvialis*

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ปากที่ใช้ดูดเลือดซึ่งมีอวัยวะเป็นแผ่นคมคล้ายใบมีดตัดเนื้อให้ขาด ทำให้ผิวหนังเกิดเป็นรอยแผลรวมทั้งอาจเกิดเป็นผื่นแพ้ตามมา สูญเสียเลือดเกิดอาการซีด นอกจากนั้นการกัดทำให้เกิดอาการเจ็บปวดอย่างมาก รวมทั้งผิวหนังอาจเกิดเป็นผื่นแพ้และยังทำให้เกิดการปนเปื้อนของเชื้อโรคที่ติดมากับตัวของเหลือบ ถ้าเชื้อโรคเข้าสู่บาดแผลก็จะทำให้เกิดการติดเชื้อที่เป็นอันตรายได้

การป้องกันและควบคุม

- สวมเสื้อผ้าปกปิดร่างกายให้มิดชิดเมื่ออยู่ในที่มีเหลือบชุกชุม
- การใช้กับดักชนิดต่างๆ เช่น กับดักกาวเหนียว กับดักผ้าในการดักจับตัวเต็มวัย

ที่มา :

- Discover Life. *Tabanus autumnalis* [Internet]. 2022 [cited 2022 Mar 9]; Available from: https://www.discoverlife.org/mp/20p?see=L_MWS121944&res=640.
- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557
- InfluentialPoints. Family Tabanidae [Internet]. 2014 [cited 2022 Mar 9]; Available from: https://influentialpoints.com/Gallery/Horseflies_Clegs_and_Deerflies.htm.

แมลงสาบ (Cockroaches)

ลักษณะ

แมลงสาบ (Cockroaches) มีสีน้ำตาลอ่อนจนถึงสีดำ ลำตัวแบนรูปไข่ ส่วนหัวจะซ่อนอยู่ใต้อกปล้องแรก ที่มีขนาดใหญ่ ชนิดที่พบได้บ่อย ได้แก่

- แมลงสาบอเมริกัน (*Periplaneta americana*) มีสีน้ำตาลแดงเป็นมันวาว มีขนาดใหญ่ ลำตัวยาวประมาณ 30-40 มิลลิเมตร บนสันหลังออกส่วนต้นมีจุดสีดำ 2 จุด ล้อมด้วยวงสีเหลือง และมีวงสีดำอยู่บนอกสุด
- แมลงสาบเยอรมัน (*Blattella germanica*) มีสีน้ำตาลอ่อนเป็นมัน ลำตัวยาวประมาณ 10-15 มิลลิเมตร มีแถบสีดำพาดระหว่างตาทั้ง 2 ข้าง บนสันหลังออกส่วนต้นมีแถบสีดำ 2 แถบพาดตามความยาว
- แมลงสาบผี (*Neostylopyga rhombifolia*) มีสีน้ำตาลออกดำ มีสีเหลืองปะปนอยู่ทั่วลำตัว มีขนาดกลาง ลำตัวยาวประมาณ 16-30 มิลลิเมตร สันหลังออกส่วนต้นมีจุดสีดำ 2 จุด ล้อมรอบด้วยวงสีเหลือง และมีวงสีดำอยู่บนอกสุด

แมลงสาบอเมริกัน
Periplaneta americana

แมลงสาบเยอรมัน
Blattella germanica

แมลงสาบผี
Neostylopyga rhombifolia

แหล่งที่พบ

แมลงสาบมีนิสัยชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ชอบหลบซ่อนตัว และอยู่ในที่พักอาศัยของคุณในบริเวณห้องครัว ชั้นเก็บอาหารต่างๆ ตู้เสื้อผ้า รวมทั้งท่อระบายน้ำ และสามารถขึ้นมาตามท่อระบายน้ำเข้ามาในที่พักอาศัยได้ ในเวลากลางวันจะหลบซ่อนตัว และจะออกมาหาอาหารในเวลากลางคืน

ความสำคัญทางสาธารณสุข

แมลงสาบมีสารก่อภูมิแพ้ที่เจอปนอยู่กับกลิ่นและมูลที่ปล่อยออกมา ทำให้ผิวหนังเกิดการแพ้คันและอักเสบได้ ทำให้เกิดโรคภูมิแพ้และโรคหอบหืดในผู้ป่วยที่มีประวัติโรคภูมิแพ้ และพบว่าผู้ที่ต้องใกล้ชิดติดกับแมลงสาบเป็นเวลานานๆ จะมีปัญหาเป็นโรคผิวหนังเรื้อรัง ร่างกายอ่อนแอและเจ็บป่วยบ่อย รวมทั้งทำให้เป็นคนที่มีการแพ้ต่อสารต่างๆ ได้ง่าย

การป้องกันและควบคุม

- รักษาความสะอาดของสถานที่ไม่ให้รกรุงรัง เพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์และที่ซ่อนตัวของแมลงสาบ
- ทิ้งเศษอาหาร และขยะในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิดเพื่อไม่ให้มีแหล่งอาหารสำหรับแมลงสาบ

ที่มา :

- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557
- University of Florida, Institute of Food and Agricultural Sciences. COCKROACHES [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://edis.ifas.ufl.edu/entity/topic/cockroaches>.
- Thailand Nature Project. *Neostylopyga rhombifolia* (Stoll, 1813) [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://www.thailandnatureproject.com/neostylopyga-rhombifolia.html>.

เรือด (Bed bug)

ลักษณะ

เรือด (Bed bug) ตัวเต็มวัยมีลักษณะลำตัวแบนรี ยาวประมาณ 5-6 มิลลิเมตร สีน้ำตาลอ่อนถึงเข้ม ส่วนหัวสั้น มีหนวด 4 ปล้อง มีปากแบบเจาะดูด สามารถพับเก็บไว้ในร่องด้านล่างใต้ลำตัวได้ ส่วนนอกด้านหน้ามีลักษณะเว้า ด้านข้างขยายออกกว้างกว่าปล้องอื่น ปีกไม่เจริญ มีลักษณะเป็นแผ่นแข็งสั้น มีขา 6 ขา ส่วนท้องเป็นรูปไข่เห็นปล้องชัดเจน

แหล่งที่พบ

เรือดมักพบตามสถานที่ต่างๆ เช่น โรงแรม โรงภาพยนตร์ รถไฟ รถโดยสาร โดยเฉพาะสถานที่ที่ค่อนข้างสกปรก และมีคนอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เช่น เรือนจำ ค่ายผู้อพยพ ค่ายทหาร โดยจะออกมากัดคนในเวลากลางคืน รวมทั้งในที่มืด แต่อาจกัดคนในเวลากลางวันได้เมื่อต้องการเลือด ปกติในเวลากลางวันจะหลบซ่อนตัวและอาศัยอยู่ตามขอบที่นอน ซอกเตียง รอยแตกของพื้นห้อง ผนังห้อง เรือดสามารถคลานออกมาจากที่หลบซ่อนได้ไกลถึง 6 เมตร เพื่อออกมากัดดูดเลือดคนแล้วกลับเข้าไปหลบซ่อนในที่อยู่เดิมหรือที่ใหม่ได้ และสามารถหลบซ่อนโดยไม่กินเลือดได้นานหลายเดือนจนถึง 1 ปี

Cimex hemipterus

ลักษณะผิวหนังที่เกิดจากตัวเรือดกัด

ความสำคัญทางสาธารณสุข

เรือดเป็นแมลงที่สร้างความรำคาญต่อคนและสัตว์ ด้วยการกัดดูดเลือด ชนิดที่กัดและดูดเลือดคน คือ *Cimex hemipterus* ทำให้รู้สึกคันบริเวณที่เรือดกัด ซึ่งเกิดจากการแพ้โปรตีนของเรือด และอาจทำให้เกิดการรวม ผื่นแพ้ และผิวหนังอักเสบบริเวณดังกล่าวได้

การป้องกันและควบคุม

การกำจัดตัวเรือดที่มีประสิทธิภาพ จะต้องดำเนินการโดยใช้วิธีการผสมผสานหลายๆ ด้าน คือ

- การจัดการสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้สะอาด เช่น นำที่นอน หมอน ผ้าห่ม มาผึ่งแดด
- การควบคุมโดยวิธีทางกายภาพ เช่น การใช้เครื่องพ่นไอน้ำร้อน (Steamer) ฉีดพ่นกำจัดเรือดในบริเวณที่พบ
- การใช้สารเคมีกำจัดแมลงที่เหมาะสมฉีดพ่นกำจัดเรือด

ที่มา :
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. เรือด : ชีววิทยาและการป้องกันกำจัด คู่มือสำหรับกรป้องกันกำจัดเรือดในโรงแรมและที่พักอาศัย. นนทบุรี: หนังสือตีพิมพ์; 2554.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. เรือด แมวไฟร์ไรป์กในท้องถิ่น (Bed bugs). กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2559.

ไรอ่อน (Chigger mite)

ลักษณะ

ไรอ่อน (Chigger mite) เป็นไรระยะตัวอ่อน ลักษณะทั่วไป มี 6 ขา ตัวกลมหรือค่อนข้างกลม ตัวเต็มวัยจะมีลำตัวตัวยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร รูปร่างค่อนข้างรี หรือเป็นรูปไข่ ตัวสีแดงจัด มีขนเป็น Filiform ปกคลุมหนาเหมือนกำมะหยี่

แหล่งที่พบ

ในระยยะตัวเต็มวัยจะอาศัยอยู่ตามพื้นดินที่ชื้นแฉะหรือที่มีความชื้นสูง ใต้ใบไม้เน่า ใต้ต้นไม้ที่มีใบไม้หล่นทับถมและแสงแดดส่องไม่ถึง ส่วน Chigger mite จะอาศัยอยู่ตามยอดหญ้า หรือใบหญ้าตามป่าละเมาะ พุ่มหญ้าคา หรือต้นหญ้าที่ขึ้นปกคลุมคันนา ริมลำคลอง ใต้ต้นไม้ใหญ่ที่มีต้นหญ้าเล็กๆ ขึ้นและแสงแดดส่องไม่ถึง เป็นต้น

ไรอ่อน

Leptotrombidium delicense

ลักษณะรอยแผลที่เกิดจาก Chigger mite กัด

ความสำคัญทางสาธารณสุข

Chigger mite เป็นพาหะสำคัญในการนำโรค สครับไทฟัส (scrub typhus) ซึ่งเกิดจาก เชื้อ *Rickettsia tsutsukamushi* ชนิดที่เป็นพาหะนำโรค คือ *Leptotrombidium akamushi* และ *Leptotrombidium delicense* คนจะได้รับเชื้อจากการกัดของไรอ่อนที่มีเชื้อ โดย Chigger mite จะกินน้ำเหลืองหรือน้ำในเนื้อเยื่อของสัตว์และคน ในคนจะพบอยู่ตามตัวบริเวณที่อบอุ่น มีเสื้อผ้ารัด เช่น เหว ใต้รักแร้ ขาหนีบ เป็นต้น แผลที่ไรอ่อนกัดจะเป็นรอยบวมสีแดง คล้ายบุหรี่จี้ เรียกว่า eschar

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่เดินในป่า ใส่เสื้อผ้าให้มิดชิด และใช้ผลิตภัณฑ์ป้องกันแมลงกัด
- ทำลายไรอ่อน โดยการถางป่าหรือใช้สารเคมีพ่นในพื้นที่เสี่ยง
- ควบคุมและกำจัดหนู เพราะเป็นสัตว์รังโรค
- ถ้าจำเป็นต้องพักแรมในป่าหรือในไร่ ควรนอนให้สูงจากพื้นดินอย่างน้อย 50 เซนติเมตร ถึง 1 เมตร

ที่มา :

- สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค. คู่มือการเฝ้าระวังพาดูโรค ปี 2559. นนทบุรี: สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง; 2559.
- Lv Y, Guo XG, Jin DC. Research Progress on *Leptotrombidium delicense*. Korean J Parasitol [Internet]. 2018 [cited 2022 Mar 4];56:313-24. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30196663/>.
- สนธยา เตียวศิริทรัพย์. เอกสารบรรยายเรื่อง หมัด เห็บ และไรอ่อน ชีวิตวิทยา ความสำคัญทางการแพทย์และการจัดการ. การอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1-12 และศูนย์ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงฯ; 6-8 พ.ค. 2558; ศูนย์อบรมโรคติดต่อฯ โดยแมลงฯ จ.สระบุรี.
- ยุทธนา สามัง. เอกสารบรรยายเรื่อง วัณโรค หมัด เห็บ. การประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพนักวิทยาศาสตร์ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงฯ; 14-16 ธ.ค. 2563; โรงแรมพักพิง อิงทาส บูติค โฮเทล จ.นนทบุรี.

เห็บ (Ticks)

ลักษณะ

เห็บ (Ticks) เป็นสัตว์ขาข้อ มีรูปร่างกลมรีในแนวราบ ลำตัวแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนปากยื่นไปข้างหน้า ดูคล้ายส่วนหัว และส่วนลำตัว ไม่มีปีก ไม่มีหนวด เห็บมี 2 กลุ่ม คือ เห็บแข็ง (hard ticks) และเห็บอ่อน (soft ticks)

- เห็บแข็ง มีลำตัวลักษณะเป็นรูปไข่ คล้ายถุงน้ำแบนราบ เมื่อดูดเลือดจากเหยื่อ จะมีลำตัวที่ใหญ่ขึ้น
- เห็บอ่อน จะมีขอบตัวที่แบน ผ้นงลำตัวมักจะเรียบ คล้ายหนัง มีรอยย่นตามตัวส่วนมากจะเป็นปรสิตของสัตว์ปีก

เห็บอ่อน (soft ticks)

ลักษณะผื่นของโรคไลม์ (Lyme disease) ที่เกิดจากเห็บกัด

ความสำคัญทางสาธารณสุข

เห็บส่วนใหญ่ดูดเลือดและเป็นพาหะนำโรคในสัตว์ แต่สามารถเป็นพาหะนำโรคจากสัตว์สู่คนได้ การกัดของเห็บทำให้เกิดบาดแผล ระคายเคือง อักเสบและแพ้ได้ มีรายงานในต่างประเทศว่าเห็บเป็นพาหะนำโรคมานาน เช่น โรคไลม์ (Lyme disease) เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่งจากการโดนเห็บกัด โดยมีเห็บในสกุล *Ixodes* เป็นพาหะนำโรค บริเวณที่โดนกัดจะเกิดผื่นเป็นวงสีแดงซ้อนกัน 2 วง และอาจทำให้มีอาการคล้ายเป็นหวัด เช่น หนาวสั่น เป็นไข้ ปวดศีรษะ เมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดคอกล้ามเนื้อ เป็นต้น

การป้องกันและควบคุม

- กำจัดและควบคุมเห็บบนตัวสัตว์ เช่น การอาบน้ำ สัตว์เลี้ยงและตัดขนเป็นประจำ
- กำจัดและควบคุมเห็บในบ้าน เช่น การดูดฝุ่น ทำความสะอาดบริเวณต่างๆ ในบ้าน อุปกรณ์สัตว์เลี้ยง การใช้สารเคมีรูปแบบต่างๆ เช่น ผงฝุ่น น้ำยาฆ่าเชื้อ น้ำยาสเปรย์กำจัดเห็บหมัดพ่นในบ้านและบริเวณกรงสัตว์เลี้ยง

ที่มา :

- สนธยา เตียวศิริทรัพย์. เอกสารบรรยายเรื่อง เห็บ และไรอ่อน ชีววิทยา ความสำคัญทางการแพทย์และการจัดการ. การอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1-12 และศูนย์ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงฯ; 6-8 พ.ค. 2558; ศูนย์อบรมโรคติดต่อฯ โดยแมลงฯ จ.สระบุรี.
- Centers for Disease Control and Prevention. Ticks [Internet]. 2017 [cited 2022 Mar 4]; Available from: <https://www.cdc.gov/dpdx/ticks/index.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. Lyme Disease [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 4]; Available from: https://www.cdc.gov/lyme/signs_symptoms/rashes.html
- ยุทธนา สามัง. เอกสารบรรยายเรื่อง เห็บ หมัด เือด. การประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพนักกีฏวิทยาในการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงฯ; 14-16 ธ.ค. 2563; โรงแรมพักพิง อิงทาง บุติค โฮเทล จ.นนทบุรี.

หมัด (Fleas)

ลักษณะ

หมัด (Fleas) เป็นแมลงที่มีหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นปรสิตภายนอกของสัตว์เลี้ยงป้าและสัตว์เลี้ยงเลี้ยง แต่สามารถกัดและดูดกินเลือดคนได้ หมัดมีลำตัวแบนทางด้านข้าง มีขนาด 2-4 มิลลิเมตร ไม่มีปีก ปากแบบแทงดูด สามารถกระโดดได้ไกล หมัดที่มีความสำคัญทางการแพทย์ มี 2 กลุ่ม คือ

- หมัดที่มีแผงหนามบริเวณแก้มและตรงท้ายของอก ปล้องกลาง ได้แก่ หมัดสุนัข และหมัดแมว
- หมัดที่ไม่มีแผงหนาม ได้แก่ หมัดหนู และหมัดคน

แหล่งที่พบ

หมัดตัวเมียจะวางไข่ตามรังของเหยื่อหรือตามพื้นดินเปียกชื้น สามารถวางไข่ได้ 400-500 ฟอง และจะพบอยู่เฉพาะเจาะจงกับเหยื่อ เช่น หนู สุนัข และแมว แต่หมัดเหล่านี้สามารถกินเลือดคนได้ด้วย

ลักษณะอาการของผู้ป่วยโรคกาฬโรค

ความสำคัญทางสาธารณสุข

การกัดกินเลือดของหมัด ทำให้ผิวหนังเกิดอาการแพ้ได้ตั้งแต่เป็นผื่นเล็กๆ บวมแดงเป็นปื้น จนถึงเป็นผื่นคันอย่างรุนแรง นอกจากนี้หมัดยังเป็นพาหะนำโรคที่สำคัญ ได้แก่ กาฬโรคหรือไข้ดำ ติดต่อกันได้โดยโดนหมัดที่มีเชื้อกาฬโรคกัด และโรค Murine typhus ชนิดที่เป็นพาหะสำคัญ ได้แก่ หมัดหนู *Xenopsylla cheopis*

การป้องกันและควบคุม

- ใช้ผลิตภัณฑ์ทาป้องกันแมลงกัด
- ทำความสะอาดบ้าน และบริเวณที่อาศัยของสุนัขและแมวหรือ พันสารเคมีในรูปแบบสเปรย์หรือใช้ยาหยดหลังลงบนตัวสัตว์

ที่มา :

- Centers for Disease Control and Prevention. Fleas [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://www.cdc.gov/fleas/index.html>.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. สิววิทยา และการควบคุมแมลงที่เป็นปัญหาสาธารณสุข. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: หนังสือตีพิมพ์; 2553.
- สมามคมโรคติดต่อในเด็กแห่งประเทศไทย. โรคกาฬโรค (PLAGUE) [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565.]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.pidst.or.th/A228.html>.

เหา (Lice)

ลักษณะ

เหา (Lice) เป็นแมลงขนาดเล็กที่ไม่มีปีก มีขนาด 1-2 มิลลิเมตร ลำตัวแบน ส่วนขาใหญ่ ปลายขามีลักษณะเป็นเล็บและมีหนาม ซึ่งช่วยในการยึดติดกับเส้นผมหรือเส้นขนของเหยื่อ เหาที่มีความสำคัญทางการแพทย์คือ เหาหัว หรือ head lice (*Pediculus humanus capitis*) และเหาตัว หรือ body lice (*Pediculus humanus corporis*) โดยเหาตัวจะมีขนาดใหญ่กว่าเหาหัวเล็กน้อย

เหาหัว (Head lice)

เหาตัว (Body lice)

แหล่งที่พบ

เหาหัวอาศัยอยู่บนศีรษะ ส่วนเหาตัวอาศัยอยู่ตามขนบริเวณลำตัวและตะเข็บเสื้อผ้า โดยตลอดชีวิตจะอาศัยอยู่บนคนตลอดเวลา และสามารถแพร่ติดต่อให้แก่ผู้อื่นได้ง่ายถ้ามีการสัมผัส หรือใช้ของร่วมกัน

ความสำคัญทางสาธารณสุข

เหาดูดกินเลือดคนเป็นอาหาร ในน้ำลายของเหามีสารที่ทำให้ผิวหนังเกิดอาการคันและระคายเคือง ผู้ที่เป็นเหาจะมีอาการคันบริเวณที่โดนกัด ถ้าเกามากและไม่รักษาความสะอาด โดยปล่อยให้เหาเวลานานจะทำให้ผิวหนังเกิดเป็นหนองหรือสะเก็ดแห้งกรังได้ บางครั้งอาจเกิดการติดเชื้อแบคทีเรียแทรกซ้อนทำให้ต่อมน้ำเหลืองที่บริเวณท้ายทอยและข้างคอโตและเกิดการอักเสบ

การป้องกันและควบคุม

- รักษาร่างกายให้สะอาด โดยสระผมและอาบน้ำเป็นประจำ ซักผ้าเช็ดตัว ปลอกหมอน ผ้าปูที่นอน ผ้าห่มเป็นประจำ
- ไม่ใช้ของส่วนตัวร่วมกับผู้อื่น
- กำจัดเหา โดยใช้หวีเสนียดสางเหา หรืออาจใช้สารเคมีที่มีความปลอดภัยสูง ซึ่งผลิตในรูปแบบแป้งหรือแชมพูกำจัดเหา

ที่มา :

- Centers for Disease Control and Prevention. Parasites-Lice [Internet]. 2019 [cited 2022 Mar 8]; Available from: <https://www.cdc.gov/parasites/lice/index.html>.
- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.

โลน (Crab louse)

ลักษณะ

โลน หรือเหาที่อวัยวะเพศ เป็นแมลงขนาดเล็ก ไม่มีปีก มีสีขาวยาวเทา เมื่อดูดกกินเลือดแล้วจะมองเห็นเป็นสีน้ำตาลแดง ลำตัวแบนมีความยาวประมาณ 1-2 มิลลิเมตร รูปร่างคล้ายปู

แหล่งที่พบบ่อย

โลนจะพบอาศัยอยู่บนร่างกายของคน โดยเฉพาะชอบอาศัยอยู่ตามขนบริเวณอวัยวะเพศ ชอบไชตามรากขนอ่อน และดูดเลือดคนเป็นอาหาร หากมีจำนวนมาก อาจพบที่บริเวณขนสั้นๆ เช่น ขนรักแร้ ขนตา ขนคิ้ว หรือหนวดเคราได้

Phthirus pubis

โลนที่อยู่บนขนตา

ความสำคัญทางสาธารณสุข

โลนเป็นปรสิตภายนอก อาศัยดูดกินเลือดคน น้ำลายของโลนมีผลกับผิวหนังบริเวณที่มันดูดกินเลือด เมื่อถูกโลนกัดจะทำให้เกิดอาการคันอย่างรุนแรง และอาจทำให้เกิดบาดแผลหรือติดเชื้อได้ การติดต่อของโลนไปสู่คนอื่นสามารถติดต่อกันได้ 2 ทาง คือ ติดต่อกันทางเพศสัมพันธ์ เนื่องจากตัวโลนมักอาศัยอยู่บนอวัยวะเพศ และติดต่อกันจากการใช้ของใช้ร่วมกัน เช่น การใช้ผ้าเช็ดตัว ผ้าห่ม และใส่เสื้อผ้าของคนที่เป็นโลน

การป้องกันและควบคุม

- ไม่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่เป็นโลน และไม่ใช้เสื้อผ้า ผ้าเช็ดตัว เครื่องนอนร่วมกับผู้อื่น
- ถ้ารู้ตัวว่าติดโลน โคนขนบริเวณนั้นทิ้ง และใช้แอลกอฮอล์เช็ดทำความสะอาด
- ลดการปนเปื้อนของโลน เช่น นำเสื้อผ้า ของใช้ไปต้มในน้ำเดือด หรือแช่ในน้ำร้อน หรือใส่ถุงมัดให้แน่นวางทิ้งไว้ไม่น้อยกว่าหนึ่งสัปดาห์เพื่อให้ตัวโลนตาย
- หากต้องกำจัดโดยใช้สารเคมีสามารถใช้สารเคมีชนิดเดียวกับที่ใช้ในการกำจัดเหาได้
- หากตัวโลนติดอยู่ที่ขนคิ้ว หรือขนตา ควรใช้วาสลีนออยท์เม้นท์ทาบางๆ ลงบนขน แล้วลูบไปมาอย่างระมัดระวัง อย่าให้เข้าตา

ที่มา :

- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
- Li L, Liu X, Xu L, Lu Y. Dermoscopy of pediculosis pubis. JAAD Case Rep [Internet]. 2018 [cited 2022 Mar 9]; 4:168-9. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5993553/>.
- Paul Parker. lice on eyelashes [Internet]. Science Photo Library; 2022 [cited 2022 Mar 11]; Available from: <https://www.sciencephoto.com/media/260834/view/lice-on-eyelashes>.
- HealthJade. Pubic lice [Internet]. 2018 [cited 2022 Mar 11]; Available from: <https://healthjade.com/pubic-lice/>.

ผึ้ง (Bees)

ลักษณะ

ผึ้ง (Bees) เป็นแมลงที่มีเหล็กใน มีหลายชนิด และที่รู้จักกันดี ได้แก่ ผึ้งเลี้ยง (*Apis mellifera*), ผึ้งโพรง (*Apis indica*), ผึ้งมี้ม (*Apis florea*) และ ผึ้งหลวง (*Apis dorsata*) เป็นต้น ผึ้งมีลักษณะโดยทั่วไปคือ ลำตัวมีสีเหลืองน้ำตาล ขาหลังมีอวัยวะพิเศษสำหรับเก็บเกสร เรียกว่า ตะกร้าเก็บเกสร มีปีก 2 คู่ มีขนตามลำตัว ลักษณะเป็นขนละเอียด ส่วนปลายท้องมีเหล็กในยื่นออกมาเห็นได้เด่นชัด

ผึ้ง *Apis* spp.

แหล่งที่พบ

ผึ้งสามารถพบได้ทั่วไป โดยจะพบทำรังอยู่ใกล้บริเวณต้นไม้มที่ผึ้งสามารถไปหาอาหารได้ หรือบางครั้งอาจพบเข้ามาทำรังในบริเวณบ้าน บางครั้งอาจพบผึ้งบินมาหาอาหารบริเวณที่มีขนม หรือของหวานได้เช่นกัน

ลักษณะการต่อยของผึ้ง

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ผึ้งจะมีต่อมสร้างสารพิษ น้ำพิษของผึ้งจะมีหลายประเภท โดยสารพิษเหล่านี้จะถูกปล่อยออกมาทางเหล็กในที่อยู่ปลายท้อง คนจะได้รับสารพิษผ่านทางเหล็กในเมื่อถูกผึ้งต่อย อาการเมื่อได้รับพิษจะเกิดได้ตั้งแต่อาการเฉพาะที่ในบริเวณที่ถูกต่อย ได้แก่ ปวด บวม แดง ร้อน หรือเป็นผื่นแพ้ จนถึงอาการที่พิษเข้าไปตามกระแสเลือด ทำให้เกิดอาการทั่วร่างกาย เช่น หลอดเลือดบวมหายใจขัด คลื่นไส้ อาเจียน แน่นท้อง ท้องเดิน เป็นลม ช็อคและอาจเสียชีวิตได้ในผู้ที่มีอาการแพ้พิษผึ้งอย่างรุนแรง หรือได้รับพิษในปริมาณมาก

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่ไปรบกวนหรือเข้าไปอยู่บริเวณที่มีรังผึ้ง
- หากแมลงมาสร้างรังบริเวณบ้าน ให้ย้ายรังตั้งแต่มยังเป็นรังขนาดเล็ก
- กรณีจะย้ายรังขนาดใหญ่ควรให้ผู้ที่มีความชำนาญ เป็นผู้กำจัด เช่น หน่วยงานบรรเทาสาธารณภัย หน่วยกู้ภัยต่างๆ

ที่มา :
- IPM Images is a joint project of The University of Georgia. honey bees (*Apis* sp.). Linnaeus, 1758 [Internet]. 2018 [cited 2022 Mar 9]; Available from: <https://www.ipmimages.org/browse/detail.cfm?imgnum=5500682>.
- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผสมผสานการเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
- Mirko Gaul. ผึ้ง stings ในมือของคน [Internet]. Shutterstock; c2033-22-[cited 2022 Mar 9]. Available from: <https://www.shutterstock.com/th/image-photo/bee-stings-hand-person-679184698>

ตัวต่อ (Wasps)

ลักษณะ

ชนิดที่มีความสำคัญ ได้แก่ ตัวต่อหัวเสื่อ (*Vespa affinis*) และตัวต่อหลุม (*Vespa tropica*)

- ตัวต่อหัวเสื่อ (*Vespa affinis*) ลักษณะสำคัญ คือ ลำตัวมีสีดำ ปีกสีน้ำตาล ท้องมีแถบสีส้มปนเหลืองคล้ายๆ ลายเสื่อ ปล้องท้องมีสีเหลืองส้มครึ่งท้องและดำครึ่งท้อง
- ตัวต่อหลุม (*Vespa tropica*) ลักษณะสำคัญ คือ ลำตัวมีสีดำ ปีกสีน้ำตาล ส่วนท้องมีสีเหลืองส้มที่ตรงกลาง ท้องจำนวนหนึ่งปล้อง

ตัวต่อหัวเสื่อ
Vespa affinis

ตัวต่อหลุม
Vespa tropica

ลักษณะของรังตัวต่อหัวเสื่อ

เหล็กในและต่อมพิษของตัวต่อหัวเสื่อ

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ตัวต่อเป็นแมลงที่ทำร้ายคนด้วยการต่อยโดยใช้เหล็กในที่อยู่ปลายท้อง การต่อยของตัวต่อจะแตกต่างจากผึ้ง คือ ตัวต่อสามารถต่อยโดยการฝังเหล็กในเข้าไปในตัวศัตรูหรือเหยื่อได้หลายครั้ง เมื่อได้รับพิษจะมีอาการปวด บวม แดงร้อน เป็นผื่นแพ้

การป้องกันและควบคุม

- ไม่รบกวนรังของตัวต่อ
- หลีกเลียงไม่เข้าไปอยู่บริเวณที่มีรังต่อ
- ในกรณีที่จะย้ายรังที่เป็นรังใหญ่ควรให้ผู้มีความชำนาญเป็นผู้กระทำ
- ถ้าถูกตัวต่อต่อยสามารถรักษาอาการพิษโดยใช้ น้ำแข็งประคบบริเวณที่ถูกต่อย ถ้าปวดมาก ให้รับประทานยาระงับปวด

แหล่งที่พบ

ตัวต่อสามารถพบได้ทั่วไป บางครั้งจะพบทำรังอยู่ใกล้บริเวณที่อยู่อาศัยของคน หรือมาสร้างรังอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยของเราได้

ที่มา :

- ลุยป่าและการท่องเที่ยว. เรื่อง ตัวต่อ ตอนที่สอง. [อินเทอร์เน็ต]. 2014 [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าใจได้จาก: <http://dantekingdome.blogspot.com/2014/12/Vespa-tropica.html>.
- องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ. ระวัง ตัวต่อหัวเสื่อ แมลงร้ายต่อยคนถึงตายเกือบทุกปี [อินเทอร์เน็ต]. 2014 [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าใจได้จาก: <https://dlink.me/6zbOT>.

แตน (Hymenoptera)

ลักษณะ

แตนมีลำตัวยาวไม่เกิน 1.5 เซนติเมตร มีรูปร่างที่ผอมเพรียว ลำตัวระหว่างส่วนนอกกับส่วนท้องคอด จะมีการสร้างรังหลากหลายรูปแบบ ทั้งเป็นรูปฝักบัว เป็นแผ่น หรือเป็นสายยาว

แหล่งที่พบ

แตนสามารถพบได้ทั่วไป เช่น ป่า พุ่มหญ้า โดยบางครั้ง จะพบทำรังอยู่ใกล้บริเวณที่อยู่อาศัยของคน หรือมาสร้างรัง อยู่ในบริเวณที่พักอาศัยของเราได้

ลักษณะของรังแตน

ลักษณะอาการของแตนต่อย

ความสำคัญทางสาธารณสุข

น้ำพิษของแตนและต่อเป็นสารอินทรีย์จำพวก โปรตีนและเอ็นไซม์ เช่น สาร Serotonin, Histamine, Tyramine, Catecholamine ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกัน ของกรดอะมิโนหลายชนิด พิษของแตนและต่อเป็นสาร กลุ่มเดียวกับพิษของแมงมุมหรือแมงป่อง

การป้องกันและควบคุม

- ไม่ไปรบกวนรังแตน
- ในกรณีที่มีรังแตนมาสร้างในบริเวณบ้าน สามารถ ใช้การรมควันไล่ได้
- หลีกเลียงไม่เข้าไปอยู่บริเวณที่มีรังแตน แต่ถ้าถูก ตัวแตนต่อย สามารถรักษาอาการพิษทำได้โดยใช้ น้ำแข็งประคบบริเวณที่ถูกต่อย ถ้าปวดมากให้ รับประทานยาระงับปวด

ที่มา :

- Biodiversity Research and Training Program. ต่อ แตน แมลงร้ายที่โลกต้องการ [อินเทอร์เน็ต]. 2008 [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <http://www1a.biotech.or.th/BRT/index.php/2009-06-23-04-00-07/125-wasp>
- Pixabay. รังตัวต่อ. [อินเทอร์เน็ต]. 2015 [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <https://pixabay.com/th/photos/รัง-รังตัวต่อ-ต่อย-เป็นธรรมชาติ-664767/>
- MThai.com. 12 รอยแผลแมลงกัด หรือมีอีปฐุมพยาบาล. [อินเทอร์เน็ต]. 2020 [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: <https://mthai.com/health/56347.html>

แมงมุมแม่ม่ายดำ (*Latrodectus hesperus*)

แมงมุมแม่ม่ายน้ำตาล (*Latrodectus geometricus*)

ลักษณะสำคัญ

- แมงมุมแม่ม่ายดำ (Black widow spider) มีลักษณะสำคัญ คือ ตัวเมียจะมีความยาวประมาณ 1-2 เซนติเมตร มีสีดำ ตัวกลม ที่ท้องจะมีลายเป็นรูปนาฬิกาทรายสีแดง ตัวผู้จะมีขนาดเล็กกว่าตัวเมียประมาณ 20 เท่า และมีสีน้ำตาล ไม่พบลักษณะนาฬิกาทรายที่ท้อง
- แมงมุมแม่ม่ายน้ำตาล (Brown widow spider) มีลักษณะสำคัญ คือ มีขนาดเล็กกว่าแมงมุมแม่ม่ายดำเล็กน้อย มีสีน้ำตาล ตัวกลม ที่ท้องจะมีลายเป็นรูปนาฬิกาทรายสีส้มหรือสีเหลือง ขาสีน้ำตาลสลับขาว

แมงมุมแม่ม่ายดำ
(black widow spider)

แมงมุมแม่ม่ายน้ำตาล
(brown widow spider)

ลักษณะอาการที่ถูกแมงมุมกัด

แหล่งที่พบ

- แมงมุมแม่ม่ายดำ พบได้ในหลายประเทศ แต่พบมากในทวีปอเมริกาใต้และตะวันตกเฉียงใต้ของทวีปออสเตรเลีย ตัวเมียมีพฤติกรรมจะกินแมงมุมตัวผู้หลังจากผสมพันธุ์ คนมักถูกกัดได้จากการไปสัมผัสโดยบังเอิญ ส่วนใหญ่พบใยแมงมุมชนิดนี้อยู่ตามมุมประตูหรือหน้าต่าง โรงรถ หรือในห้องน้ำ
- แมงมุมแม่ม่ายน้ำตาล ไม่มีนิสัยก้าวร้าว เมื่อถูกรบกวนจะวิ่งหนีเข้าหาซอกที่กำบังในรังนอนของมันหรือทิ้งตัวลงไปกับแก๊งตายที่พื้น ทำให้แมงมุมชนิดนี้มีโอกาสกัดคนน้อยมาก ส่วนใหญ่ผู้ที่ถูกกัดเกิดจากไปสัมผัสหรือกดทับตัวแมงมุมให้ได้รับบาดเจ็บ

ความสำคัญทางสาธารณสุข

หากถูกแมงมุมแม่ม่ายกัดจะมีอาการแพ้อย่างรุนแรง มีแผลเป็นผื่นบวมแดง เจ็บปวดมีหนอง แผลจะหายช้ามากและจะเกิดเป็นเนื้องอกตาย ส่วนพิษจะทำลายระบบภูมิคุ้มกันและระบบน้ำเหลือง รวมทั้งทำลายเม็ดเลือดขาว ขณะนี้ยังไม่มีเซรุ่มแก้พิษ แต่จะใช้วิธีรักษาตามอาการ

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี่ยง不要去สัมผัสหรือรบกวนแมงมุมแม่ม่าย
- ทำความสะอาดบ้านให้สะอาดอยู่เสมอ
- กำจัดโดยใช้สารเคมีฆ่าแมลง เช่น ไซสเปอร์ย์ ฆ่าแมลงฉีดพ่นโดยตรงที่แมงมุม

ที่มา :

- Tartoh. แมงมุมมีพิษที่มีอยู่ในประเทศไทย และอาการที่แสดงหลังถูกกัด [อินเทอร์เน็ต]. 2014 [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2565]. เข้าถึงได้จาก: www.tartoh.com/topic/8118/แมงมุมมีพิษที่มีอยู่ในประเทศไทย-และอาการที่แสดงหลังถูกกัด.

มดคันไฟ (*Solenopsis geminata*)

ลักษณะ

มดคันไฟ (Fire ant) เป็นมดขนาดกลาง ลำตัวยาว 7-8 มิลลิเมตร มีสีเหลืองแดง มีขนที่หัวและตัว หนวดมี 10 ปล้อง ออกมีลักษณะแคบ ก้านเอวมีปุ่มนูน 2 ปุ่ม ท้องรูปไข่ มีลายขวาง สีน้ำตาล มีเหล็กใน

แหล่งที่พบ

ทำรังอยู่ใต้ดินที่ร่วนซุย โดยรังหนึ่งๆ มีรูทางเข้า ออกเล็กๆ บนพื้นดินได้หลายรู กินแมลงและซากสัตว์ เล็กๆ เป็นอาหาร

ความสำคัญทางสาธารณสุข

มดคันไฟจะกัดและต่อยศัตรูพร้อมกับปล่อยน้ำพิษจากเหล็กในใส่เหยื่อหลังจากกัด ผู้ถูกต่อยจะรู้สึกเจ็บแสบ คล้ายถูกไฟลวก บริเวณที่ถูกต่อยจะมีอาการบวมแดง แล้วขยายกว้างขึ้น จุดที่ถูกต่อยจะใสคล้ายถูกไฟลวก และจะมีอาการคันมาก เมื่อเกาผิวหนังจะยิ่งบวมแดง แฝกกว้างขึ้น ต่อมาถ้าตุ่มใสแตกออก และมีการติดเชื้อจะเกิดเป็นแผลอักเสบลุกลามได้

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่เข้าไปอยู่ใกล้ เมื่อพบเห็นมดชนิดนี้
- ทำลายรังหรือแหล่งพักอาศัยตั้งแต่ยังมีขนาดเล็ก
- ใช้สารเคมีในการกำจัด เช่น
 - สารเคมีรูปแบบเม็ด เหมาะสำหรับใช้ตามซอก รอยแตกที่ใกล้รัง
 - สารเคมีรูปแบบของเหลว ใช้ราดรังที่มีความลึก
 - สารเคมีแบบผง อาจเป็นสารไล่ ใช้ในกรณีที่สารเคมีชนิดอื่นเข้าไม่ถึง
- การใช้ Insect Growth Regulators (IGRs): Fenoxycarb ใช้ได้ดีในกรณีมดงานอยู่ใกล้รัง

ที่มา :
- อรุณากร จันทร์แสง, เอกสารประกอบการสอน แมลงพิษ รู้แล้ว ไม่น่ากลัวอย่างที่คิด, การอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1-12 และศูนย์ควบคุมโรคติดต่อโดยแมลงฯ; 6-8 พ.ค. 2558; ศูนย์อบรมโรคติดต่อโดยแมลง จ.สระบุรี.
- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
- Natusfera, Tropical Fire Ant (*Solenopsis geminata*). [Internet]. 2020. [cited 2022 March 8]. Available from: <https://spain.naturalist.org/taxa/67596-Solenopsis-geminata>
- AntWiki, File:Solenopsis geminata MCZ001L.jpg. [Internet]. 2011 [cited 2022 May 25]. Available from: https://www.antwiki.org/wiki/File:Solenopsis_geminata_MCZ001L.jpg

มดตะนอย (*Tetraponera rufonigra*)

ลักษณะ

มดตะนอย เป็นมดขนาดใหญ่ ลำตัวยาว 10.5-13 มิลลิเมตร มีสีดำปนน้ำตาลเหลือง มีขนกระจายบางๆ อยู่ตามลำตัว หนวดมี 12 ปล้อง ออกยาวกว้างมีลักษณะเป็นรูปไข่ม้วน ก้านเอวมีปุ่มนูน 2 ปุ่ม ส่วนท้องรูปไข่เล็ก ปลายแหลมโค้ง มีเหล็กในอยู่ที่ปลายท้อง

แหล่งที่พบ

ทำรังอยู่ในต้นไม้ใหญ่ที่ตายแล้ว เช่น ต้นก้ามปู ทำให้ต้นไม้เป็นโพรงอยู่ภายใน หากินบนต้นไม้ และพื้นดินใกล้เคียง ชอบอาหารประเภทเนื้อ

ความสำคัญทางสาธารณสุข

ก่อให้เกิดความรำคาญ จะต้อยเหยื่อโดยใช้เหล็กใน ขณะต้อยจะปล่อยน้ำพิษผ่านเหล็กใน ผู้ถูกต้อย จะเจ็บปวดคล้ายถูกผึ้งต้อย บริเวณที่ถูกต้อยจะมีอาการบวมแดง ต่อมารู้สึกคันมาก ในรายที่มีอาการแพ้สามารถสังเกตได้ คือ จะมีผื่นขึ้นตามลำตัวผิดปกติ ตามมาด้วยอาการหายใจลำบาก อึดอัด แน่นหน้าอก เนื่องจากหลอดลมตีบตัน ความดันจะลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นอันตรายหากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที

การป้องกันและควบคุม

- หลีกเลี้ยงไม่เข้าไปอยู่ใกล้ เมื่อพบเห็นมดชนิดนี้
- ทำลายรังหรือแหล่งพักอาศัยตั้งแต่ยังมีขนาดเล็ก
- ใช้สารเคมีในการกำจัด เช่น
 - สารเคมีรูปแบบเม็ด เหมาะสำหรับใช้ตามซอก รอยแตกที่ใกล้รัง
 - สารเคมีรูปแบบของเหลว ใช้ราดรังที่มีความลึก
 - สารเคมีแบบผง อาจเป็นสารไล่ ใช้ในกรณีที่ สารเคมีชนิดอื่นเข้าไม่ถึง
- การใช้ Insect Growth Regulators (IGRs): Fenoxycarb ใช้ได้ดีในกรณีมดงานอยู่ใกล้รัง

ที่มา :

- Wikipedia. *Tetraponera rufonigra* [Internet]. 2020 [cited 2022 Mar 11]. Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Tetraponera_rufonigra
- Insect Environment. *Tetraponera rufonigra*...beware madam!!! [Internet]. 2021 [cited 2022 Mar 11]. Available from: <https://insectenvironment.com/ie-blog/tetraponera-rufonigra%E2%80%A6beware-madam>
- กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. แมลง สัตว์ และพืชที่มีพิษและเป็นอันตราย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.

บทส่งท้าย

แมลงเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มาโดยตลอด
แมลงหลายชนิดเป็นปัญหาทางสาธารณสุข

โรคติดต่อนำโดยแมลง จะไม่สามารถจัดการได้ดี
หากเรายังรู้จักแมลงที่เป็นปัญหาได้ไม่เพียงพอ ขอให้ท่าน
ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมโรคติดต่อนำโดยแมลงได้ศึกษา
แมลงให้ถ่องแท้ จะช่วยทำให้การควบคุมโรคมีประสิทธิภาพ
มากขึ้น

นายบุญเสริม อ่วมอ่อง
นักวิชาการสาธารณสุขเชี่ยวชาญ
รองผู้อำนวยการกองโรคติดต่อนำโดยแมลง